

val szövetségben állnak. A többiek egy Rómától elszakadt közös egyházban ünnepelnek majd, ahol az Antikrisztus szobra áll, és akit sajnos sok katolikus is követni fog.

Katolikus napok

A katolikus napok rendezője nem a katolikus Egyház, hanem a Német Katolikusok Központi Bizottságának Laikus szervezete (ZdK), amely az első ÖKT szervezésében, Berlinben is részt vett.

Jelenlegi elnöke H. J. Meyer professzor. A ZdK-nak sok egykori és mostani politikus tagja van. A ZdK reprezentál, és sokan nem tudják, hogy aktivitásuk nem egyezik minden katolikus hívő meggyőződésével és hitével. Amire katolikus van írva, belülről nem mindig katolikus.

Reformköveteléseik és céljaik hozzájárulnak a katolikus Egyház és hit protestánssá tételéhez, szemben állnak a pápai tanítói és pásztori hivatallal, amely az Egyház alappillére, és lázadnak ellene. A ZdK egy laikus-mozgalom, az ökumenizmus motorja a németországi katolikus Egyházon belül. Prominens tagjainak a médiák sok figyelmet szentelnek, és gyakran kapnak nyilvánosságot.

Szeretném a másik oldalt is megszólaltatni, amelyet alig lehet hallani a médiában. Dr. Habsburg Otto, aki (2011. július 4-én hunyt el) a Páneurópai Unió elnöke, az Osztrák Monarchia utolsó császárának, I. Károlynak a fia, ünnepi beszédet mondott Marienfriedben 1989. július 22-én és 23-án egy Mária-zarándoklaton és imanapon. Lássunk néhány részletet a beszédéből:

„Az elmúlt napokban, Münchenben Süßmunth Bundestag elnöknő véleményét hallottuk, amit nem lehet szó nélkül hagyni, mert a német katolikusok központi bizottságának tagjaként kellett magát, és ezzel azt a benyomást kelti, hogy a katolikus Egyház érdekében beszél.

Tipikus tagja egy önmagát kinevező párhuzamos hierarchiának, aki isteni megbízás nélkül pimaszul, ex-katedra beszél. Toleranciáról szónokol, közben a valódi Egyház szolgái, és az apostoli szukcesszió hierarchiája ellen intoleranciát mutat, ami a köznapi beszédben egyenértékű az inkvizícióval. Úgy nyilatkozik, mintha bérelné a Szentlelket.

Frau Süßmuth elismeréssel szólt a kölni nyilatkozatról, amit Ratzinger kardinális rossz kontármunkának minősített, és kritikusaikat első fundamentalistáknak nevezi.

Ez az asszony mindenért síkra száll, ami **hozzájárul** az Egyház gyengítéséhez, és **Egyházunk belső aláásásához**. És mindent prominens katolikusként teszi. Jó lenne, ha a hölgy végre téves véleményét saját nevében, és nem a Német Katolikusok Központi Tanácsánál betöltött funkciójára hivatkozva tenné. Egyházunk érdekében a pápa és a hierarchia, és nem Frau Süßmuth beszélhet.

Véleménye árt az Egyháznak, s az is neki köszönhető, hogy a CDU az európai választáson kilenc mandátumot veszített.

Egyszer már ki akartam mondani, hogy lassan fáj, ha emberek katolikusoknak nevezik magukat, talán tényleg azok is, nem akarom megcáfolni, de ahogy én nem merek az Egyház nevében beszélni, úgy ő se tegye, ezért adta nekünk a jó Isten a hierarchiát, ezért adta Szent Péter szukcesszióját, ehhez adta a szentatyát, aki mellé oda kell állnunk. Mert ha mellé állunk, akkor mi biztosan jó helyen vagyunk.”

Ízelítőül ennyi is elég Dr. Habsburg Ottótól a ZdK prominenseinek sok véleményformáló nyilatkozatáról a tévékamerák és a nagy napilapok hasbjain. A ZdK aktivitása masszív és a pápa és a tanítóhivatal ellen irányul. Ökumenizmus-törekvésük magában hordozza a szakadás lelkét.

Georg May (1960-1994.ig a mainzi egyetem egyházi jog, állami jog és egyházi jogtörténet professzora volt) írja „Az ökume-

nizmus-csapda” című legújabb könyvében: „A katolikus Egyház évtizedek óta válságban van. A papság, a szerzetesség, a szentmise-látogatás és a szentgyónás számaránya mindent megrázó mértékben lesüllyedt.”

May professzor szerint minden szintű és rangú felelős igyekszik kitérni az alól, hogy néven nevezze a zsinat utáni összeomlás belső egyházi okait. A II. Vatikáni Zsinat által megnyitott, és a püspököktől szüntelenül bátorított, a lényegétől elszakított ökumenizmus az egyik fő oka az Egyház növekvő önpusztításának. A könyv szerzője bemutatja, hogy az ökumenikus üzem milyen mérhetetlen károkat okozott az egyházi élet minden területén. May professzor szerint az Egyház számára a túlélés kérdése az, hogy elforduljon ettől a végzetes úttól.

Elolvasásra érdemes könyv, hogy felnyissa a szemét a gyakran kritika nélküli és a katolikus hit igazságait nem nagyon ismerő, eufórikus ökumenizmus iránt lelkesedőknek, akik újra kimondom, a hitigazságok iránt közömbösek. Amire törekszenek, az az elszakadás és egy új, különálló helyi egyház, távol Rómától, a pápától és a tanítóhivataltól...

Nézzük meg még egyszer a francia „Grand Orient de France” szabadkőműves páholy víziói és céljai sikerességének mérlegét, amit 1968-ban a „L’ Humanisme” újságban tett közzé a II. Vatikáni Zsinat után:

„A pillérek közül, amelyek a legkönnyebben le fognak omolni, megnevezhetjük az erőteljes hithirdetést, a pápai tévedhetetlenség hittételének kötelező jellegét, amit az I. Vatikáni Zsinat elfogadott, és a házasságban élők megpróbáltatásait, amit át kellett élniük a »Humane vitae« enciklika megjelenése váltott ki (Az emberi élet továbbadása, VI. Pál pápa). Továbbá megnevezhetjük Jézus valóságos jelenlétét az Eucharisziában (Az Eucharisztia enciklikája, 2003. II. János Pál pápa), ahol az Egyház a középkori időket idézve a tömegeknek megszabta, hogy ne folytassanak

interkommuniót és intercelebrációt katolikus és protestáns pap közreműködésével; a papok szentségi karakterét, amely az egyházi rend szentségéből származik; hogy a megkülönböztetést az Egyház vezetői és az alsó papság között, hogy mint a demokráciában a lentől felfelé irányuló kezdeményezések is megvalósuljanak; végül a szentségek természetfeletti jellegének (karakterének) fokozatos eltűnését; a szentgyónás halálát, miután a bűn teljesen időszerűtlen fogalomává vált.” („Deine Tage sind gezählt” – „Nappaid meg vannak számlálva”, 362. old.)

Ezek tehát a szabadkőműves páholy **céljai és víziói**, ebben az esetben a „Grand Orient de France” páholyé 1968-ból, tehát több mint 40 éve.

A bomlasztás már akkor elkezdődött, de ennek a szabadkőművesek által kitűzött célnak ilyen rohamos terjedése elképzelhetetlen volt. De a fent említett pontokban a németországi katolikus Egyházban tragikus valósággá vált!

Azokat a német püspököket és kardinálisokat, akik a pápához és Rómához hívek, és ellenállnak ennek a folyamatnak, a többség és a média kritizálja és elítéli.

Hogy az ökumenizmus kérdését ne engedjék át teljesen az olyan laikus szervezeteknek, mint a ZdK, megalapították a „Német Katolikusok Fórumát”. Tagjai a Rómához, a pápához hívek, püspökök, kardinálisok és laikusok.

Jellemzőek a média-beszámolók a „Német Katolikusok Fóruma” kongresszusai után, melyek leértékelő kommentárokat közölnek. Itt is látszik, melyik oldalon áll a média.

A Fórum a ZdK ellentétének tekinthető, a kongresszusok pedig ellenrendezvényei a ZdK-nak és a katolikus napoknak.

A Fórum elnöke Dr. Hubert Guidert, marketingprofesszor meséli, hogy amikor 1994-ben a drezdai katolikus napokra ment: „az egyik sátorban egy gondolatot próbáltak katolikusnak feltüntet-

ni, és öt méterrel távolabb az ellenkezőjét. Mindenütt pápakritika mint reform, és leplezett hitetlenség.”

Abban a pillanatban világos lett számára, hogy ehhez alternatívát kell ajánlani az embereknek. A 2004. június 16-20. között rendezett katolikus napok is egy kordokumentuma a Rómától, a pápától és a tanítóhivataltól való elszakadásnak.

Ahogy az első berlini ÖKT-nak a dalai láma volt a fénypontja, a katolikus napoknak is volt három kiemelt személyisége és attrakciója: Eugen Drewermann, Jacques Gaillot és Hans Küng!

Eugen Drewermannhoz és fellépéséhez P. Martin Lugmayr-tól íme egy kommentár (www.kath.net 2004. május 4.):

„Az aposztata (hitehagyott), mint tanácsadó a katolikus napokon – hogy lehet ez? Éppen Ulmban, 2004. június 16-20-ig megrendezett katolikusok napján fog Eugen Drewermann beszélni erről a témáról: Búcsú a klerikális egyháztól. Jaquer Gaillot is a pódiumon fog ülni, akit mint evreux-i püspököt felmentették hivatalából, ezért ő az egyik, akinek búcsút kellett vennie az egyháztól. (Kimondottan pacifista nézeteket vall, amit internetes egyházmegegyésében is képvisel, amely háborús viszonyban áll az Egyházzal).

Eugen Drewermann 1940-ben született Paderbornban, 1979-től dogmatikát tanított, 1991-ben a pápa megvonta tőle a tanítás jogát, 2005-ben kilépett a katolikus egyházból. Ami az ő viszonyát illeti a katolikus Egyházhhoz, ő aposztata, mivel tetteivel kiközösítette magát (CIC, Can. 1364). Beismeri magáról, hogy: »alapjában véve én sem katolikus, sem protestáns nem vagyok« (FAZ, 1991. 05. 03.), teljesen elbúcsúzott a keresztény kinyilatkoztatás vallásától. A húsvéti bizonyítékok neki csak költészet. A feltámadásban hinni számára csak egy új interpretáció arról, hogy Istenben bízni azt jelenti, hogy a szeretet legyőzi a halált.” (Der Spiegel, 1991. 12. 23.)

Arra a kérdésre, hogy nem Bultmann (MKL Bultmannról: A feltámadást nem tartotta történeti eseménynek) evangélikus teoló-

gusnak van-e igaza, „Egy halott nem tud élve kiszállni a sírból” – volt a válasz. Így van, ez Jézus sírjára is vonatkozik, és mindenki más sírjára is.

Ebből következik, hogy amikor Drewermann a mennybemenetelről azt mondja: „A mennybemenetelt csak úgy lehet érteni, hogy az ember felülemelkedik a félelmen, múlandóságon, romboláson. A személyes, transzcendens Istenben való hit nála csak egy sürgető kíváncsi, egy válasz az emberi félelemre. Azt hiszem, erre gondolt Jézus, amikor bátorítani akart bennünket, hogy lépünk a vízre, mert ha bízunk benne, a felszínen maradunk.” (FAZ 1991. 05. 03.)

Ahogy az utolsó mondatból is kivehető, szerinte Jézus nem tett csodákat. A csodás történetek lényege nem az, hogy Istentől csodákat várjunk, hanem hogy a képek segítségével magunkat cselekvésre bírjuk, tehát adjunk anélkül, hogy számolgatnánk – a kenyérszaporítás értelme; saját félelmünket ne vegyük észre – a tavonjárás értelme. (Der Spiegel, 1991. 12. 23.)

A szentségekről így vall: „Jézus egyetlenegy szentséget sem vezetett be (ebd., 68. old.), és ez nem is lenne lehetséges, hiszen ezek nem illenek be a rendszerébe, mert ember az, aki megváltja magát. Nem az ember fog a transzcendens Istentől segítséget kérni, hanem az isteni dolgokat inkább az ember hozza létre.

Az istenek és szellemek nem a társadalom ölében fogannak és születnek. Mint hatalmas alakok, az emberi psziché mélyében élnek és bizonyos kultúrában fogannak, fellépésük csak szemfényvesztés. Ezért aztán úgy hívják őket, ahogy akarják: Adonis, Osiris vagy Krisztus, Diana, Mária vagy Coathicue, Indra, Marduk vagy Herakles – minden formában és alakban ugyanúgy benne van öszszecserélhetetlen magjuk. (Mélypszichológia és exegézis, 1. kötet. Olten, 1984.) Ezért Drewermann szerint minden kinyilatkoztatás lehet kezdeményezés a félelem legyőzésére, s ezzel önmegváltásá lesz.

Morális dolgokban az ember a maga istene lesz. Drewermann ismer olyan asszonyokat, akik – meggyőződése szerint – sokkal bűnösebbek lennének, ha világra hoznának egy gyereket, mintha elvetetnék. (Der Spiegel, 1991. 12. 23.)

Milyen pozitív impulzusokat adhat Drewermann a katolikusok napján?

Milyen más választ lehet tőle várni a „Búcsú a klerikális Egyháztól?” kérdésre, mint egy igenlő választ mindennel szemben, ami katolikus? A „Paderborninak” egy dolog egészen világos: a katolikus felfogás a papságról kapcsolatban van a szentmiseáldozattal. De ezt már kezdetben elvetette: Teljesen kizárt, hogy a zsidó Jézus az utolsó vacsorán kenyeret adott az apostoloknak, és ezeket a szavakat mondta: ’Ez az én testem, amit értetek feláldozok, és az apostoloknak a kelyhet nyújtva: „Ez az én vérem.” (ebd. 68. old.)

Zárjuk le ezt a fejtegetést azzal a kérdéssel, amivel ez a cikk kezdődött: „Az aposztata (hitehagyott), mint tanácsadó a katolikus napokon – hogy lehet ez?”

Jacques Gaillot normandiai evreux-i püspököt II. János Pál pápa felmentette hivatalából. Hans Küngről a következő oldalon részletesen kell beszélnünk. A bambergi érsek, Ludwig Schick így fejezte ki, amit más püspökök is hasonlóan fogalmaztak meg: a 2004. évi ulmi katolikusok napja jobban hozzájárult a tájékozatlanság fenntartásához, mint ahhoz, hogy áttekintést adjon arról, hogyan kell „Isten erejéből élni”, és bemutassa Jézus Krisztust.

Guido Horst a „Tagespost”-ban írt erről (www.kath.net 2004. 06. 13.): Ha megnézzük az ulmi programot, inkább egy nagy hírű Jurassic parkra (öslények életnagyságú kiállítása, a hasonló című film alapján) gondolhatunk. A Német Katolikusok Központi Bizottságának élén Meyer elnök és Vesper főtitkár beszélgetést folytatnak Karl Lehmannal, Hans Krüg kardinálissal és Hanna Renata Lauriennel a ma egyházáról. Ez lesz a katolikus napok csúcs-

pontja, és nem fogják megakadályozni, hogy ulmi látogatók és a médiák serényen részt vegyenek, amikor Jacques Gaillot Eugen Drewermannal beszélget a klerikális Egyházzól. Küng, Gaillot, Drewermann: nem egy belső, egyházi tiltakozó kultúra dinoszauruszai, akik már évekkel ezelőtt kifulladásra kerültek?

Ahogy 2003-ban a dalai láma volt a csúcspont, most Küng, Gaillot és Drewermann lettek az ulmi találkozó közönséget vonzó személyei. Senki nem nőtt fel odáig, hogy a fiatal katolikusoknak végre valami mást adjon tovább, mint ennek az egyháznak elhagyó generáció valaha tiszteletreméltó képviselőinek a Róma ellenes „Credo”-ját. Ha ez másképp történt volna, akkor üzenet lett volna a német katolicizmusról a politikai és társadalmi környezet számára.

A német ökumené jelenlegi formájának az elutasítását úgy lehetne megfogalmazni, ahogy a bécsi Helmut Krätzl püspök egy interjúban kifejezte: Az ökumenizmus „ne protestálás legyen, hanem visszatérés az Egyház bibliai képéhez, visszatérés az egyházatyákhoz és az ősegyház tradíciójához.” Krätzel nyomatékosan óvott az olcsó ökumenizmusról, ahol „a vallások közti különbségeket” nem nevezik meg.

Leo Scheffczyk kardinális is állást foglalt az Ulm-i Katolikusok Napjával kapcsolatban. Ez az állásfoglalás a www.kath.net-ről származik. Ez az állásfoglalás a legjobb, amit erről valaha írtak. Azoknak a katolikusoknak, akik lelkesednek az ökumenizmussal, nagyon ajánlható.

„A hívő még nem katolikus: A katolikus napok csúcspontjához.”

Az ulmi katolikusok napján a Hans Küng és a Lehmann kardinális (aki a püspöki konferencia elnöke) közti vitát a rendezvény csúcspontjának nevezték, s egy megfigyelő szerint abszolút csúcspontja volt. Egy újságíró úgy beszélt erről a vitáról, mint „nagy ered-

ményről”, aminek egyháztörténelmet kellene írnia (ami nem is áll távol az igazságtól, ha az ember felteszi a kérdést, hogy jó vagy rossz eredményről van szó). Ha ezt a vitát csúcspontnak tekintjük, és az elért eredményt szemléljük, azt is átlátjuk, ami az alacsonyabb szinteken történt, és a csúccsal kapcsolatban volt.

Mindez olyan végtelen sokféleség benyomását keltette, hogy csak egy „szubjektív értékítéletről” beszélhetünk vele kapcsolatban. Ugyanakkor a keresztény gondolkozás megkívánja, hogy az ésszerű hit objektív mércéjével mérve a történeteket azt mondjuk, itt sokakban a radikális szubjektivizmus lelke tört elő.

Katolicizmus, mint „hangulat”

Vitathatatlanul volt számos rendezvény a szociálpolitikai tüntetés és az elkerülhetetlen társadalmi retorika mellett. Sok jámbor, valóságos hívő is, még a püspökök is hiteles tanúságtételt adtak. Annak a résztvevőnek a kijelentéseit sem kell kétségbe vonni, aki azt mondta, „hogymegtaláltam a számításomat”. De a jámborság, a spiritualitás és a hit önmagukban még nem valódi katolikus jegyek. A pietisták is jámborak, vallásosak és hívők voltak, de nem katolikusok a tanításukban és hitvallásukban. A katolikusok szilárdan hisznek a kinyilatkoztatásban, annak tartalmában és igazságában. Itt az egységre törekvés állandó kinyilvánításával feltárul az elfeledett különbözőség, vagyis az, hogy a katolikus hit más, mint az evangélikus. Hittételekről van szó, amelyek az Egyház közösségéhez kötnek, és nemcsak arról, hogy bizalommal elfogadjuk Isten üdvözítő ígértét.

A résztvevők sok nyilatkozata kifejezi, hogy a találkozón – amiről a „hit ünnepeként” beszéltek – élménybeszámoló, tapasztalatok, érzések és hangulatok uralkodtak. Nem a világos hitvallás kifejezése volt. Ezért engedjék meg a kérdést, hogy ennek az eseménynek nem inkább egy átfogó áttekintésről, meghatározott programról, alapvető eszméről kellett volna szólnia ahelyett, hogy a „jó-érzés-katolikusnak lenni” hangulatot közvetített? Inkább a

katolikus Egyház valódi hitéről kellett volna szólnia, amelyhez a katolikus egységelv elismerése, és az egyetemes tanító-hivatalnak, mint központnak az elismerése is hozzátartozik.

A „német valóság” pluralizmusa

Az élményhit dominanciájával kéz a kézben zajlott a katolikusok pluralitásának demonstrációja, amely már nem a különbséget és a hasonlóságot mutatta, hanem az ellentétet és az ellentmondást. Az újságírók elismerően megállapították, hogy ezen a rendezvényen sikerült az egyház ellen aláírást gyűjtő mozgalmakat, az „alulról jövő egyházat” és az alternatív napot ötvözni.

De az „ötvözés” szó teljesen alkalmatlan megjelölése annak, ami ott történt. Inkább a kör négyesítéséről kellene beszélnünk: ugyanúgy szót kaptak a hitet ellenzők (Drewermann), mint a hit iránt közömbösek (Gaillot), az ismert hit-kritizálók, és a kevésbé ismert hitvédők, az egyházellenesek és az Egyházhoz hívek; a hivatalt védő klerikálisok és antiklerikálisok képviselői, az etikai ellenpólusok (a homoszexuálisok) és a keresztény házasságot támogatók, a liberális morál és támogatói és „Isten értékes gyermekeinek segítői”, valamint a liberalizmus és a nagyvonalúság oldaláról mindent közömbösnek tekintők.

Mindez a katolikus napok megjelöléssel, amely a „közös gondolkodás és a szókimondó párbeszéd” fóruma (H. J. Meyer). De az a hit, amely elsősorban párbeszéd és háttérkérdések formájában zajlik, és nem ismer teológiai különbségeket, az nem az igazi hit, hanem egy hit-kísérleti műhely. Ezek a napok egy kötetlen pluralizmus jegyében inkább olyan képet mutattak, amit a szociológusok „szektor-egyháznak” neveznek, ahelyett, hogy egy hitben egységes közösség (a legitim sokszínűség mellett) benyomását keltették volna. A szervezők számára nyilvánvaló volt, hogy a pluralizmus vallásunk fogyatkozó elfogadhatóságának tulajdonképpen oka.

Ennek a sokszínűségnek az egyesítése azért nem sikerülhetett a katolikus elemek szilánkokra tört keverékének, mert a szellemi középre hangolás hiányzott, ami az igazi katolicizmust garantálja: a tudatos kapcsolat az egyetemes egyházi tanítóhivatallal. Ezt a hiányt nyíltan kimondta a ZdK elnöke, amikor az „egyetemes egyházi valóságot” a „német valóságból” vezette le.

A tanúvallomások sokaságát az elképzelések és vágyak vezették, aminek „szükségességét és jogosságát Rómában nem ismerik el” (H. J. Meyer). A német valóság szellemében előadott reformkövetelések: a közös úrvacsora (már a szóválasztás is jellemző), a laikus prédikáció, a „laikuspapság”, a női diakonátus (amelyből a nők pappá szentelésének igénye ered), a cölibátus megszüntetése, a „klerikus-egyháztól való elszakadás” – egy reformert arra a jóslatra készítetett, hogy ha ezek a reformok megvalósulnának, az Egyházat „szakító próba” elé állítanák (L. Karrer).

Ezzel szemben érthetetlen – tekintettel az említett tényekre –, hogy a „Katolikusok Napja” állítólag segítséget nyújtott a tájékozódásban, és semmiféle dezorientációt nem folytatott. A „német valóságba” való bezárkózás nyilvánvalóan a realitástudat jelentős korlátozását eredményezte. Ha a világegyház (a „*Humanae vitae*” elismerése, az elváltak újraházasodása, a terhességi konfliktusban való tanácsadás és a „*Donum vitae*”) szemszögéből tekintjük a német Egyház törekvéseit, akkor felismerhető lesz a háttérben egy rejtett „febronianizmus”. (A febronianizmus 1763-1778-ig terjedő nézet, amely a pápától független nemzeti egyházat akart, Justinus Febronius, álnéven Hontheim püspök írta.)

Guido Horst megállapítása egy német nemzeti egyház valóságáról nem tűnik helytelennek.

Ha ismét pillantást vetünk a rendezvény sok kiemelt pontjára, akkor megmutatkozik, hogy Hans Küng és Lehmann kardinális mennyire központba helyezték ezeket a tendenciákat. Mindenesetre e párbeszéd tartalmi jelentőségének megértéséhez Küng tanai-

nak rövid bemutatása szükséges írásai alapján, amelynek ismeretét a résztvevőknél nem feltételezhatték.

A katolikus hit átalakításának diagramja

Az egyházkritikus keresztények számára Küng (1928-ban született Svájcban, 1980-ban a pápa megvonta tőle a tanítás jogát) mindenekelőtt az Egyház és a pápa tévedhetetlenségének tagadása miatt lett ismertté. Ez a tévedés Küngnél egy nagyobb összefüggés része, amely a „svájcinak” az egész retorikai teológiájára rányomja a bélyegét. Az volt a filozófiai meglátása, hogy az emberi kifejezésekkel és szavakkal nem fejezhető ki mindenkorra érvényes igazság. Mert az emberi szavak végesek, korlátozottak, történelmileg meghatározottak és szituációfüggők, mert bennük az igazság és tévedés összefolyik (úgy, hogy az igazság a tévedésben és a tévedés az igazságban rejtőzhet), és a hitet nem lehet a szavaktól függővé tenni.

Amikor valaki ezt írja, figyelmen kívül hagyja azt a tény, hogy egy ilyen feltételezés alapján a saját mondatai se lehetnek igazak. A szerző ezt a relatív megközelítést az Egyház dogmáira is alkalmazza! Az Egyház dogmái minden objektív igazságtartalmukat elveszítik nála, és szubjektív, humanista értelmezést nyernek: a Szentháromság egy „istenek közötti történeté” válik, amely két, sőt három isteni lény között valósul meg, és olyan „mitikus elképzelésekből” nő ki, amelyek már nem lehetnek a mieink. Ezért Krisztust sem illeti meg a világ előtti létezés.

Az „Isten fia” elnevezésen Küng azt érti: „személyes követ”, „képviselő”, „bizalmas”, „Isten barátja”, aki mint ember „nemcsak egy ember, hanem a valódi ember”. Jézus halála sem áldozat volt a bűnösökért, hanem az emlékekben újra és újra előtörő impulzus az ember és világának megváltoztatására. Ez az „ébredt hit” ...nem a nem-igazoltba vetett hit... nem a feltámadás tényébe vetett hit, vagy külön a feltámadottban való hit, hanem „alapvetően istenhit”.